

УДК 330.564.2:364.2:004

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.210.332-340>**Коровіна Н.В.**

кандидат економічних наук

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

**Korovina Natalia**

PhD in Economic Sc.

V.N. Karazin Kharkiv National University

<https://orcid.org/0000-0003-0395-0602>

## ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ І РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ

Стаття присвячена аналізу окремих аспектів впливу цифровізації господарської діяльності на соціально-економічну нерівність і процеси розподілу доходів в умовах сьогодення. Розглянуто зміни в структурі зайнятості, викликані цифровізацією в останні роки. Виявлені значні регіональні розбіжності в заробітках цифрових спеціалістів. Звернено увагу на актуалізацію відмінностей у вроджених і розвинених саме у дитинстві інтелектуальних, творчих і комунікаційних здібностях. Проаналізовані вимоги до навичок працівників, зокрема в digital skills, soft-skills, self-skills, а також проілюстровано рух в компетенціях при переході від «VUCA»-світу до «BANI»-світу в 2020-2030 рр. Доведено, що фактор доступу до інформаційної інфраструктури і цифрових інструментів в сучасних обставинах доповнюється необхідністю нейтралізації інформаційної гіперасиметрії на ринку задля запобігання падінню доходів економічних суб'єктів. Обґрунтована необхідність розробки нових підходів до соціального захисту працівників і ефективних для сучасних умов інструментів попередження бідності. Зроблено висновок про необхідність систематичного моніторингу основних характеристик впливу цифрової трансформації на стан розподілу доходів і соціально-економічної нерівності, для подальшого аналізу отриманих даних, корегування існуючих макроекономічних моделей і прогнозів, розробки ефективної державної політики подолання бідності.

**Ключові слова:** цифровізація, розподільчі відносини, соціально-економічна нерівність, зайнятість, демографічні зміни, бідність, соціальний захист, державне регулювання.

## DIGITALIZATION AS A FACTOR OF SOCIAL-ECONOMIC INEQUALITY AND INCOME DISTRIBUTION

The rise of the information society started and was first described in the early 1960s. Since then, we have observed gradual and quantum leap changes in various technological and socio-economic indicators. And holistic transformation across all domains of human activity is continuing, causing serious changes in the lives of individuals, companies, countries and the world as a whole. This article is devoted to the certain aspects of the current digitalization impact on such economic phenomena as socio-economic inequality and income distribution.

Changes in the employment structure caused by digitalization in recent years are examined. Significant regional differences in the earnings of digital specialists are identified. It is emphasized that for developing countries, there is a direct dependence of income size on whether a person carries out projects for the domestic (poor) market or for globalized (rich) companies. Attention is paid to the actualization of differences in innate and developed in childhood intellectual, creative and communication abilities. The requirements for employee skills in 2020-2030 are analyzed, in particular digital skills, soft-skills, self-skills are taken into account, and the movement in competencies during the transition from the "VUCA"-world to the "BANI"-world is illustrated as well.

It is proven that the factor of access to information infrastructure and digital tools in modern circumstances is complemented by the need to neutralize information hyperasymmetry in the market in order to prevent a decline in the incomes of economic entities. In particular, it is extremely important to have in-depth knowledge and reliable information about markets, which ensure the correct choice of technologies, cyber protection systems and their rational use, otherwise there are risks of unforeseen and even catastrophic costs due to incorrect configurations, lack of data protection, and errors that will lead to reputational and financial costs.

The demographic factor of modern inequality is also considered: the difference in age structure and the need for

ISSN друкованої версії: 2224-6282

ISSN електронної версії: 2224-6290

© Коровіна Н.В., 2026

further inclusive policies for the older generation, primarily in developed countries, and for the younger generation, primarily in developing countries, are emphasized. The need for new social protection models and effective anti-poverty tools tailored to workers displaced or impacted by digitalization is justified. It is concluded that systematic monitoring of the key characteristics regarding the impact on income distribution and socio-economic inequality is essential. Particular attention is paid to the importance of conducting further analysis of the data obtained, updating existing macroeconomic models and forecasts, and developing effective state policies to alleviate poverty.

**Keywords:** digitalization, distributional relations, socio-economic inequality, employment, demographic changes, poverty, social protection, state regulation.

**JEL classification:** JEL O33, O15, J21.

**Постановка проблеми.** Не сьогодні соціально-економічна нерівність постає не тільки як чинник економічного розвитку (оскільки має позитивний потенціал) або як загроза національній економічній безпеці (через свої негативні наслідки), але і як глобальна проблема сучасності. Нерівномірний розподіл доходів, ресурсів, влади і можливостей між різними верствами населення та країнами призводить до загострення внутрішніх і зовнішніх конфліктів, обмежує шанси для індивідуального і колективного успіху, ставить під сумнів сталий розвиток, створює залежність слабких індивідів/економік від сильніших тощо.

За останніми дослідженнями, незважаючи на озвучуванні в міжнародному середовищі спроби знизити світову нерівність і збільшення загального «економічного пирога», багатство залишається дуже нерівномірно розподіленим. «Верхні 0,001% (приблизно 60 000 мультимільонерів) володіють утричі більшим багатством, ніж вся нижня половина людства разом узята. Майже в кожному регіоні верхній 1% володіє більшим багатством, ніж нижні 90% населення разом узяті» [1]. Найбідніша ж половина (50%) населення світу отримує менше 10% від загального світового доходу і володіє лише 2% світового багатства. [2, с. 5]. Актуальність питань соціально-економічної нерівності складно переоцінити.

Технологічні революції, як будь-які різкі зміни, приносять з собою безпрецедентне зростання економічних можливостей для одних суб'єктів господарювання разом з драматичними змінами для інших. Цифровізація не стала виключенням і останніми десятиліттями вносить свої корективи з світову картину соціально-економічних процесів. Чим більше змінюються самі технології і чим глибше вони проникають в господарське життя, тим більше проявляється їх вплив, включаючи як позитивні наслідки, так і ризики.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У науковій літературі багато уваги приділено питання розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і аналізу їх впливу на соціально-економічні процеси. Ще на початку 1960-х років Ф. Махлуп і Т. Умесао застосували поняття «інформаційне суспільство», що поклато початок теорії, розвинутої такими відомими авторами як М. Порат, Й. Масуда, Т. Стоуньєр, М. Кастельс та ін. Звичайних, від початку революційних змін дослідники більше концентрувалися на їх позитивних наслідках. Однак досить скоро стало очевидно, що кількість і серйозність ризиків, які приносить з собою становлення нового суспільства потребує додаткових глибоких досліджень. Вже середині 1990-х років в виданні

Національного управління телекомунікацій та інформації Міністерства торгівлі США вперше була розглянута категорія «цифровий розрив», хоча повноцінне дослідження впливу цифрових технологій відбувалося пізніше.

Проблеми цифрової нерівності розглядалися в роботах Т. Елк'єра, Я. Дамгаарда, Т. Вільямса, Б. Валраве, М. Тальмара, А.Г.Л. Ромме, Г.П. Вербонг та інших, які аналізували можливості використання потенціалу цифрових технологій для економічного розвитку і упередження їх руйнівним наслідкам. Особливої уваги заслуговує робота К. Краус і Н. Краус, які зробили спробу системно підійти до аналізу процесів цифрової трансформації [3, с. 46]. Вчені також досліджують питання впливу цифрових технологій на окремі складові економіки, в тому числі на ринок праці, важливо згадати роботи К. Джостен, Дж. Лорден, А. Мірта, К. Шарма та ін.

Статистичні служби окремих країн і міжнародних організацій регулярно публікують дані, за якими спостерігаємо вплив інформаційної революції на поступові і стрибкоподібні зміни показників продуктивності праці, зайнятості, ефективності виробництва, інтелектуальної ємності продукції, рівень інноваційної активності підприємств, швидкості проникнення нових технологій в усі галузі, розвиток ринків цифрових товарів і послуг, обсягів суспільного продукту і індивідуальних доходів тощо. Необхідно також відзначити розвиток методології оцінки процесів інформатизації економіки, що спричиняє появу нових статистичних даних щодо впровадження цифрових технологій (в тому числі ШІ) у бізнес, диспропорцій цифрової інфраструктури, показників кібербезпеки, впливу ШІ на продажі і зайнятість, фрагментації цифрового управління на рівні фірми і держави, вимірювання індексу впровадження криптовалют, цифрової конкурентоспроможності і т. ін..

Високо оцінюючи існуючі дослідження, вбачаємо, що досі існує невирішена проблема - відсутність системного аналізу емпіричних даних щодо впливу сучасних соціально-економічних процесів на формування рівності та нерівності, що обмежує можливості науково обгрунтованого формування політик зменшення соціального розриву між різними верствами населення.

**Мета статті** – виявити вплив діджиталізації господарської діяльності на зміни в соціально-економічній нерівності і процесах розподілу доходів, зокрема в аспектах змін у вимогах ринку до професійних компетентностей, оцінки наслідків асиметрії інформації на

ринку сучасних *hard-ware* і *soft-ware*, розкриття суперечливих зв'язків демографічних і технологічних трендів і актуальних ризиків соціальної незахищеності, пов'язаних з сучасним етапом цифрової трансформації, в тому числі в ракурсі особливостей країн з різним рівнем економічного розвитку.

*Методи дослідження.* Досягнення поставленої мети зумовило застосування комплексу методів дослідження. Метод наукової абстракції визначають основні поняття дослідження, такі як «цифровізація», «соціально-економічна нерівність», «доходи». Системний підхід застосовано, щоб розглянути соціально-економічну нерівність як складну, багатовимірну систему, що є складовою частиною господарської системи; а методи єдності логічного та історичного дозволив досліджувати її в процесі розвитку. Діалектичний метод дав змогу розглядати цифровізацію як тривалий процес, який постійно трансформується під впливом низки взаємопов'язаних факторів, дія яких може носити протилежну направленість і викликати протиріччя. Для вивчення взаємозв'язків між різними елементами процесів цифровізації Структурно-функціональний аналіз сприяв виділенню і опису різних елементів цифровізації, вивчення взаємозв'язків між ними і виявленню їх впливу на відмінності розподілі доходів. Методи статистичного аналізу і порівняння були корисні для зіставлення досвіду різних країн світу в аспектах впливу цифровізації на зміни на ринку праці і дослідження успішності різних країн в питаннях адаптації ринків праці і бізнес-практик до нових реалій.

**Виклад основних результатів дослідження.** Цифрові технології – це критичні високі технології, які змінили не тільки галузі, в рамках яких вони були створені, а і безліч в широкому розумінні господарських процесів як в країнах, де вони були започатковані, так і в світі в цілому. Фактично всі сфери людського життя пізнали вплив цифровізації, що відбивається і на показниках соціально-економічної нерівності. Як і будь-який технологічний зсув, інформаційна революція забезпечила стрибкоподібне покращення результатів і, одночасно, створила об'єктивно різноспрямовані ефекти для конкретних членів суспільства.

Соціально-економічна нерівність – це складне багатовимірне явище, яке існує в будь-яку епоху, її базовою причиною є об'єктивна неоднаковість, що від народження супроводжує кожну людину. При цьому форм прояву відмінностей може бути багато і вони залежать від конкретно-історичних умов існування людства. Для полегшення аналізу різномірних історично і логічно факторів впливу на нерівність можна виділити кілька взаємопов'язаних груп впливу: індивідуальні, структурні, організаційні, інституційні чинники. В рамках кожної групи в залежності від етапу економічного розвитку ті чи інші фактори актуалізуються і приймають форми, адекватні економічному буттю в той період.

Становлення інформаційного суспільства як ще одна конкретно-історична епоха також має своєрідність, викликану базовими змінами, які її характеризуються. Один з таких найважливіших об'єктивних

процесів, що характеризує сьогодення – це цифрова трансформація господарства. Причому, незважаючи на те, що далеко не всі країни повноцінно перебувають на постіндустріальному етапі розвитку, тем не менш, кожна відчуває на собі вплив окремих процесів діджиталізації, за рахунок яких вбудовується в світову цифрову реальність, навіть попри те, що переважаюча матеріальна складова їх економік може знаходитися лише на аграрній стадії розвитку.

Одним з результатів такого положення справ є прояв впливу цифровізації на стан соціально-економічної нерівності і процеси розподілу доходів в абсолютно усіх країнах світу, хоча і в різному ступені. В цій статті розглянемо, як під впливом поглиблення проникнення цифрових технологій в економічне життя країн змінюються окремі аспекти соціально-економічної нерівності.

В наслідок цифровізації, яка спричиняє об'єктивну трансформацію структури господарства, закономірним є посилення нерівності, викликані приналежністю до певних професій. Технологічні зрушення принесли з собою нові можливості з одночасним руйнуванням великої частини попередніх практик. За останні десятиліття вже з'явилися десятки нових професій, і ця тенденція продовжуватиметься. Показово, що в аналізі майбутнього ринку праці спеціалістами Всесвітнього економічного форуму серед 15 професій, потреба в яких зростає в наступні 5 років, 10 – це в чистому вигляді цифрові професії (в «чистому вигляді» тому, що на сьогодні багато з «нецифрових» професій потребують виконання частки функцій за допомогою тих самих інформаційно-комунікаційних технологій). Очікується, що на першу трійку спеціальностей попит зростає приблизно на 82% (AI and Machine Learning Specialists), 92% (FinTech Engineers) і 116% (Big Data Specialists) [4, с. 18]. Таким чином, кількість зайнятих цифровою зайнятстю продовжуватиме зростати, збільшуючи дохід відповідних працівників і даючи їм можливість подальшого кар'єрного і соціально-майнового зростання.

Одночасно поглиблення цифровізації призводить до того, що Й. Шумпетер називав «творчим руйнуванням», яке завжди виникає за рахунок порушення і заміни старої структури новою і витіснення застарілих елементів [5, с. 32]. «Творче руйнування» запускає різке економічне зростання, але одночасно згасають певні професії і цілі напрямки роботи. Вже зникли, або залишилися в самих віддалених регіонах, і продовжують зникати: оператори комп'ютерних систем, виконавчі секретарі, оператор з обробки текстів, друкарки, помічники бухгалтерів, працівники з нарахування заробітної плати, оператори комутаторів, телемаркетологи, документообліковці, обробники пошти, оператори обробних машин поштових служб, клерки з обліку матеріалів та зберігання запасів, банківські касири та пов'язані з ними службовці і т.п. [4, с. 18]. Люди, які займають подібні місця праці, і їх родини вже відчувають зниження доходу і знаходяться в зоні ризику бідності. Якщо вони не встигнуть через будь-які причини вчасно перекваліфікуватися, то не просто втратять

роботу, а попадуть в «зачароване коло»: через недостатні доходи такі люди не будуть мати ресурсів для інвестицій в себе і в техніку, необхідні для отримання нових компетенцій, а відсутність останніх в цифровізованому суспільстві все більше позбавляє їх можливості отримати необхідні ресурси для подолання бідності.

Крім простої приналежності до певних професій, важливим є регіональний аспект. Навіть в рамках Європейського союзу ця різниця дуже помітна. Спеціалісти Eurostat оцінили вплив професії на очікувану заробітну плату в рамках доповіді «Визначальні фактори заробітної плати в Європейському Союзі, 2025». Позначивши прості професії за базу (відносний нуль), експерти провели галузеве і регіональне порівняння впливу професії на очікувану заробітну плату. Серед іншого, можна побачити, що дохід фахівців з інформаційних та комунікаційних технологій в різних країнах має різну перевагу над «базовими» зарплатами. Найбільше перевищення доходів спеціалістів цієї галузі над доходами малокваліфікованих працівників існує в більш слабких економічно європейських країнах, як ось: 89,6% у Болгарії, 87,5% в Румунії, 72,6% в Естонії, 69,1% в Латвії, 65,8% в Литві, 65,5% в Чехії. А в економічно сильних країнах немає настільки драматичної різниці між цифровими працівниками і традиційними, для прикладу: 30,4% в Італії, 30,8% у Швеції, 31,8% в Данії, 37,5% в Люксембургу, 38,7% в Німеччині, 38,9% в Нідерландах [6? с/ 28]. До цього фактору впливу на нерівність доходів важливо додати приналежність компанії до локального або глобального бізнесу, що теж має регіональні особливості. Наприклад, в країнах, що розвиваються, заробітки навіть безпосередньо спеціалістів ІТ сфери будуть різнитися в 10 і більше разів в залежності від того, чи вони виконують проекти для внутрішнього (бідного) ринку, чи для глобалізованих (багатих) компаній. Але в розвинених країнах такої різниці немає, оскільки внутрішній ринок теж економічно успішний.

Таким чином, спричинена технологічним розвитком і посилена регіональною специфікою структурне безробіття, з одного боку, і, з іншого, призводить до зростання нерівності доходів і соціальних розбіжностей. Зростатиме бідність найменш кваліфікованих працівників в професійних напрямках, що відмирають через автоматизацію і цифровізацію виробничих процесів. І поляризація суспільства буде продовжуватися перш за все в країнах, що розвиваються, поки зберігається різниця в економічному благополуччі держав.

Традиційним фактором нерівності в сучасному суспільстві вважається освіта. Рівень освіти, який має людина, буде прямо впливати і на рівень її доходів, і на її соціальний статус. Тому для зменшення нерівності один з найважливіших кроків – це надання рівного доступу до освіти максимальній кількості мешканців кожної країни. Цей процес десятиліттями зі зростаючою успішністю крокує по світу. Однак хочеться звернути увагу на декілька моментів, які актуалізуються на сучасному етапі господарського розвитку.

По-перше, вже певний час вчені пишуть про визначальну роль інформації і знань як окремого і вкрай

важливого фактору виробництва, підкреслюючи, що люди, які ними володіють, формують окрему соціальну групу, найвищу за статусом в сучасній економіці, а значить і таку, яка отримує найвищі доходи. Такі люди зазвичай займаються складною і надскладною аналітичною, творчою і комунікаційною діяльністю, а значить відповідно потребують розвинутих інтелектуальних, комунікаційних і творчих здібностей. Не будемо мати ілюзій: від народження люди наділені такими здібностями неоднаково. І ця різниця ще більше поглиблюється впродовж навчання. Це одна з причин, чому інформаційна епоха іноді вважається найбільш «несправедливою» епохою. Гроші можна заробити-витратити-заробити в продовж життя у різний спосіб; капітал можна накопичити через успішну діяльність, бізнес можна створити-витратити-створити заново; професію можна змінювати завдяки перекваліфікації скільки необхідно разів тощо. Але отримати в будь-яку пору життя високий інтелект і креативність, якщо ти не мав вроджених значних здібностей і не розвивав їх в дитинстві і юності, поки що неможливо. Це одна з базових і найболючіших основ нерівності в інформаційну епоху.

По-друге, хоча освіта і залишається на сьогодні базою для отримання багатьох видів роботи (а значить і доходів), розростається поле актуальних видів діяльності, на яких вимоги до освіти стають менш значущі або взагалі відсутні. Прикладами можуть бути і працівники ІТ галузі, коли на посаду може обіймати і добре заробляти молода людина в процесі навчання або зовсім без освіти, але з належними здібностями і навичками; і підлітки, які ще не закінчили цикл шкільної освіти, але завдяки успішному блогерству або іншим видам цифрової зайнятості заробляють більше кваліфікованих спеціалістів тощо. Таким чином цифровізація викликає нові аспекти нерівності в отриманні доходів через специфічні вимоги до компетентностей (а не тільки і іноді не стільки формальної освіти), якими потрібно володіти, щоб отримати ту саму роботу, яка принесе більший дохід. Звичайно, частина знань і навичок має пряму залежність від професії – ті, що називають *hard-skills*, або тверді навички. Але є такі, що є універсальними для більшості видів діяльності і які є винятково важливими для успіху людини на сучасному ринку праці. Це, так звані, *digital-skills*, або цифрові навички, і *soft-skills*, або м'які навички. І при описі робітників, які будуть мати успіх або втратять роботу, роботодавці велике значення віддають різниці саме в них.

За даними Доповіді про майбутнє робочих місць 2025 року, очікується, що вже в наступні 5 років 39% (середньосвітовий показник) навичок втратять актуальність. Це значна величина. Але при цьому, це вже нижче значення цього ж показника у 2023 р. - 44%, і значно нижче його значення у 2020 р. - 57%, що пов'язують зі зростаючим відсотком робочою сили, що залучена до програм безперервного навчання [4, с. 32-33]. Але опитані для дослідження для Всесвітнього економічного форуму найбільші компанії світу допомогли краще зрозуміти критичні навички, які

необхідних для орієнтації в умовах швидких технологічних змін. До першої 10 критичних навичок у 2025 р. входять: аналітичне мислення; стійкість, гнучкість та адаптивність; лідерство та соціальний вплив; креативне мислення; мотивація та самоусвідомленість; технологічна грамотність; емпатія та активне слухання; допитливість та готовність до навчання протягом усього життя; управління талантами; спрямованість на сервіс та клієнтоорієнтованість. Роботодавці вважають, що в наступні 5 років крім вище перелічених навичок, швидкими темпами буде розвиватися попит на навички роботи зі штучним інтелектом та великими даними (big data), мережами та кібербезпекою, а також на екологічну відповідальність.

В рамках м'яких навичок іноді виокремлюють, так звані self-skills - самонавички, або навички самоменеджменту. Річ йде про здібності і здатності, спрямовані на контроль людиною власних емоцій, поведінки, мотивації та розвитку для підвищення особистої та професійної ефективності. Це виокремлення нещодавне, що цілком можна пояснити. Раніше такі навички були необхідні для досить вузької групи людей, що в рамках населення складало статистично невеликий відсоток. І саме розквіт цифрової зайнятості викликає необхідність в розвитку подібних навичок у настільки великої чисельності індивідів, що їх тепер можна виділяти окремою підгрупою [7].

І серед першої десятки найбільш затребуваних self-skills є самоусвідомленість, допитливість, готовність до самонавчання і самомотивації, емпатія. Але крім них, спеціалісти підкреслюють необхідність навичок планування і контролю свого часу, ефективності і підтримки продуктивності і т.п. Вкрай актуальними стають навички вибудовування системи особистих пріоритетів і відбір матеріалів задля аналізу лише потенційно корисної інформації, а також навички фільтрації даних і наявність стійкого психологічного імунітету задля уникнення і блокування будь-яких спроб маніпуляцій свідомості і цифрового шахрайства [8, с. 51-52].

Цікавим підходом для розуміння актуальних soft-skills може бути підхід з точки зору «концепцій світу». Зокрема, для кращого розуміння ситуації протягом передостанніх десятиліть в умовах глобальної невизначеності і зростаючих загроз, група дослідників застосувала назву «VUCA»-світ. Сутність цього терміну можна зрозуміти, розшифрувавши його за першими літерами слів: volatile (нестабільний), uncertain (невизначений), complex (складний), ambiguous (неоднозначний). Але, як зазначає Цасціо Й., «відбулася фазова зміна в природі нашої соціальної (і політичної, і культурної, і технологічної) реальності», а значить була потрібна нова концепція, що дозволяла б аналізувати сучасну ситуацію і розробляти успішно діючі в ній стратегії адаптації [9].

І група дослідників запропонувала новий термін «VANI»-світ, сутність якого розкривають слова: brittle (крихкий), anxious (тривожний), nonlinear (нелінійний), incomprehensible (незрозумілий, незбагнений). Дослідники не тільки пропонують термін для опису нового стану світу, але і діляться своїм поглядом на те,

які навички можуть допомогти відповісти на сучасні виклики. А саме: крихкість можна подолати стійкістю (resilience) та сповільненістю, послабленням (slack); тривогу можна полегшити емпатією (empathy) та усвідомленістю (mindfulness); нелінійність потребуватиме контексту (context) та гнучкості (flexibility); незрозумілість вимагає прозорості (transparency) та інтуїції (intuition) [9]. Як бачимо, частина рис і навичок повністю співпадають з тими, що вважають актуальними більшість роботодавців на найближчі роки.

Тож ті люди, які мають здібності і ресурси для розвитку актуальних, затребуваних навичок, потенційно у значному майново-фінансовому і статусному виграві перед тими, хто їх не має. Але треба розуміти, що розвиток навичок (і hard-skills, і soft-skills) – це відповідальність не тільки самого працівника. Одна з визначальних особливостей цифрової економіки – це вкрай висока швидкість змін, які можуть відбуватися одночасно на багатьох рівнях. Здатність відслідковувати, «відчувати», правильно аналізувати і тим більше прогнозувати ці зміни – це не рівень звичайного працівника. Треба бути реалістами: навіть не всі керуючі компаніями здатні це вміло робити. Тут пригадується класифікація фірм згідно еволюційної теорії Й. Шумпетера, за якою виділяють фірми-новатори і фірми консерватори. В рамках перших є підприємці-піонери, які запускають інновації, і підприємці-імітатори, які завдяки високій сприйнятливості до інновацій здатні швидко розуміти і адаптуватися до змін. Але в рамках другої категорії є адаптивні підприємці, які будуть змінюватися тільки під сильним тиском зовнішніх обставин, і, так звані, «немобільні» підприємці, чия реакція на зміни занадто повільна, запізнена, а іноді і просто відсутня. В дуже консервативних видах діяльності і під час більш-менш сталого, «спокійного» розвитку господарства такі підприємці можуть вести бізнес довгий час. Але коли вирує буря цифрової трансформації, такі фірми своєю несприйнятливостю до інновацій ставлять під загрозу кожного свого працівника і їхні родини. Знаючи це, неможливо повністю покладатися на бізнес як на суб'єкт, який сам потурбується про краще майбутнє своє і співробітників. Тому навіть в країнах з розвиненою ринковою економікою вкрай важливою є державна політика, в тому числі в аналізі стану, прогнозуванні і можливостей пошуку нової рівноваги попиту та пропозиції на ринках, сприянню розвитку всіх складових людського капіталу і поліпшення цифрових навичок кожного мешканця країни.

Досить добре описаним в науково-практичній літературі вважається такий фактор впливу цифровізації на соціально-економічну нерівність як доступ до інформаційно-комунікаційної інфраструктури і цифрових інструментів. Тут важливою складовою є регіональних аспект, оскільки саме від ситуації в конкретній країні і області в великій мірі залежать можливість і ціна підключення і доступу до енергетичних і комунікаційних інфраструктурних об'єктів, умови користування, швидкість і якість інтернет-зв'язку; процедура формалізації відносин користування різноманітними інформаційними продуктами і послугами,

відкритість/закритість цифрових джерел, ступінь захищеності інтелектуальної власності і т.п.

До складових цього фактору також важливо віднести доступ до необхідної техніки (hard-ware) і програмного забезпечення (soft-ware). Їх наявність, кількість, якість, швидкість, легальність і вміння використовувати прямо впливають на можливості одних заробляти все більше і більше, і на відсторонення інших від такої можливості. Але окрім фінансового забезпечення, необхідно мати інформаційні ресурси, що забезпечать вірний вибір технологій та апаратних можливостей, які будуть ефективно використані згідно з наявним бюджетом. Також необхідно забезпечити аудит та перевірку рішень, інакше є ризики виникнення непередбачуваних і навіть катастрофічних витрат при невірних конфігураціях, відсутності захисту даних, помилок що призведуть до репутаційних та фінансових витрат.

В сучасному світі рішень є багато маркетингових пасток як з боку виробників апаратних рішень, так і з боку провайдерів хмарних рішень і традиційних програмних продуктів. Вірний вибір ліцензій та підписок на сервіси, якість налаштувань і конфігурацій програмного забезпечення, та моніторинг цифрової частини бізнесу є важливими елементами сучасних цифрових систем.

Від початку здавалося, що доступ до цифрової інфраструктури, техніки і програмних інструментів – це фактор, посилюючий нерівність перш за все для тих, хто має слабкіші позиції з точки зору наявності фінансів (малозабезпечені і соціально вразливі групи населення), перебування в несприятливих місцях (селах, віддалених від великих міст районах), вікових і психофізичних обмежень (перш за все люди похилого віку і з обмеженими можливостями). Для таких груп були і є загрози подальшого посилення цифрової і соціально-економічної маргіналізації [10]. Але, як ми показали вище, зараз закладені і вже реалізуються підвищені ризики навіть для тих, хто має і капітал, і підприємницькі здібності, і в цілому доступ до технологій, і знаходиться в «правильному місці», але не має адекватних знань і навичок для того, щоб розумно інвестувати в цифровий розвиток свій і бізнесу, керувати інноваційними процесами в умовах високої невизначеності і ефективно користуватися можливостями, які надають цифрові технології (наприклад, не шаленіло після популярних новин кидатися купляти програмні продукти і підписки, одночасно звільняючи працівників, а вдумливо вивчати деталі і особливості нових інформаційних можливостей, прораховувати вартість видимих і скритих витрат в короткостроковому і хоча б середньостроковому періодах, можливу ціну (в грошовому і часовому вимірі) компенсації в разі реалізації ризиків і необхідності повернення до попередньої траєкторії руху по окремим проектам чи в цілому і т.п.).

Треба визнати, що на зараз вкрай мало працівників і навіть людей керуючого складу, які мають відповідні знання і хоча б інтуїцію (навички як такі тільки формуються, оскільки досвіду застосування новітніх технологій ще недостатньо); абсолютна більшість їх немає. І інституційне поле поки не сформовано адекватно до

нових реалій, не формалізовані механізми виявлення, попередження і захисту одних суб'єктів цифрового простору від небезпечної і шкідливої поведінки інших. А від так у світі процвітає в різних видах шахрайство, маніпуляції, експлуатація некомпетентності, недобросовісна поведінка, спекулювання на браку інформації, які приносять безпрецедентні надприбутки тим, хто їх застосовує, і одночасно завдають іншій стороні прямих і непрямих збитків, призводить до втрати клієнтів і їхньої довіри, звужує долю ринків для компаній, веде до накопичення малоліквидного, помилково придбаного обладнання у підприємців і діючих автономно цифрових працівників, знижує їхні доходи і можливості подальших інвестицій і розвитку. Це призводить до різкої поляризації доходів і статусу суб'єктів через гіперасиметрію інформації, посилюючи нерівність для економічних категорій населення, які до цього не належали до «вразливих» груп.

Ще один аспект цифровізації, який посилює нерівність, це кібербезпека. Це питання є одним з найгостріших сьогодні і так буде і надалі. Окремі люди і організації, що розуміють небезпеку, мають ресурси і відповідні знання, забезпечують якісний моніторинг та аудит наявних у них цифрових систем, планові розбудовують захищену інфраструктуру за меншій бюджет зі старту проектів. На відміну від них, більше є тих, хто відкритий до атак з боку ботів, ШІ, автоматичних сканерів та інших організацій або окремих спеціалістів, які намагаються знайти прогалини в захисті. Часто бізнеси, і ще частіше окремі індивіди займаються виправленням помилок вже після інцидентів, витрачаючи додаткові, іноді дуже великі кошти, втрачаючи час, довіру клієнтів, замовлення, доходи.

Сьогодні не варто ігнорувати і демографічні аспекти цифрової нерівності. Зазначимо, що діджиталізація як визначальна технологіко-економічна тенденція і старіння населення як провідна демографічна тенденція знаходяться в протифазі. Перша вимагає підвищення інтелектуальних, креативних і комунікаційних навичок, які як раз і згасають в суспільстві через об'єктивні зміни під час старіння організму. Це протиріччя небезпечно ігнорувати, вже йдуть пошуки способів його вирішення, але і надалі необхідно докладати теоретичних і практичних зусиль задля попередження поглиблення нерівності через обмеження, пов'язані з віком.

Тут також хочеться згадати, що структура населення країн, що розвиваються, зазвичай мають більшу частку дітей і молоді. На ряду з природньою схильністю до і швидкістю навчання у дітей, їх вираженого бажання до покращення свого буття і за умови забезпечення їм доступу до інформаційних технологій і відповідних знань, це може бути один з способів для країн другого і третього світу знизити бідність, нейтралізувати від'ємні економічні ефекти від індустріальної нерозвиненості і отримати більшу частку «пирога» світової економіки через участь в актуальних видах господарської діяльності.

Важливо, на наш погляд, звернути увагу на те, що цифрова трансформація ставить під питання деякі традиційні способи боротьби з бідністю і нерівністю.

Серед них є соціальний захист працівників в широкому сенсі. Те, за що раніше відповідала фірма, тепер перенесено на плечі самого працівника. В наслідок цифровізації набувають поширення нові форми зайнятості, зокрема фріланс, платформенна праця, гіг-роботи, які є нестабільними за визначенням і «часто не передбачають соціальних гарантій, стабільного доходу, медичного страхування чи пенсійного забезпечення. Як наслідок, формується нова категорія працівників – економічно активні, але соціально незахищені» [10].

Крім того в рамках «моделі «Праця 4.0» збільшується частка трудових функцій, які виконуються поза офісом... виконання виробничих завдань не виходячи з дому (телеробота); робота, що виконується в офісах клієнта (сервісні види праці); робота під час короткото/або довгострокових службових відряджень» [11]. Сюди ж можна додати більш традиційні види зайнятості, які через певні обставини (наприклад через кризу COVID і війну) і завдяки інформаційним технологіям стало можливо виконувати дистанційно. За такої роботи, кожен працівник змушений і фактично, і часто юридично (підписуючи певні згоди, заяви, договори) самостійно відповідати і за безпеку, і за наявність і стан технічного обладнання, і за програмне забезпечення, і за ризики для здоров'я, що підвищуються нездорове навантаження. Крім того, нажаль, нерідко замість психологічної підтримки і допомоги з адаптацією, дистанційні робітники відчувають до себе упереженість, ігнорування своїх потреб, психологічний тиск, маніпулятивне і навіть насильницьке спілкування від керівників, які в теорії повинні відповідати за «здоровий клімат» в команді.

При цьому неможливо ігнорувати потенціал цифрових технологій як інструменту соціально-професійної інклюзії, який дозволяє вразливим категоріям отримати можливість комунікувати, працювати, споживати товари і послуги. Потенційні робітників, які тимчасово (як, наприклад, мами маленьких дітей чи тимчасово хворі люди) або постійно (люди з обмеженими фізичними можливостями) прив'язані до свого дому стають економічно активними. Високотехнологічні інструменти полегшують багато процесів для людей похилого віку, уможливають їх комунікації і вирішення проблем соціалізації, навчання, обміну досвідом і навіть зайнятості. Однак перелічені позитивні інклюзивні аспекти реалізуються тільки за умови повноцінного доступу до цифрових інструментів у тих, кому вони потрібні. Інакше потенціал зниження нерівності залишається невикористаним.

**Висновки.** Цифровізація запустила процеси незворотної трансформації господарської структури з закономірним впливом на розподіл доходів і стан соціально-економічної нерівності як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Більш глибоке проникнення нових технологій в усі сфери життя продовжує спричиняти позитивні і негативні ефекти, які, маючи протилежно спрямовану дію, поглиблюють так звані цифрові розриви і посилюють цифрову нерівність; при цьому з роками змін проявляються нові аспекти.

Наприклад, як і раніше, для підтримки/покращення свого соціального статусу і отримання більших доходів важливо обрати професію адекватну вимогам ринку, який відбиває тенденції подальшої цифровізації всіх етапів господарської діяльності: виробництва, розподілу, обміну і споживання. Однак треба пам'ятати, що і в рамках актуальних професій доведеться постійно відслідковувати зміни в затребуваних навичках, набувати нові компетентності, займатися саморозвитком задля попередження професійного вигорання і безробіття. Для економічного успіху окремого індивіда чи компанії і надалі треба мати доступ до цифрової інфраструктури і техніки, втім тепер ця умова «необхідна, але недостатня»: актуалізується фактор наявності глибоких знань про самі технології, маркетингові стратегії і особливості реалізації цифрових продуктів і послуг, ігнорування якого запускає негативну дію механізму інформаційної асиметрії на ринку і призводить до великих фінансових втрат і зниження доходів.

Треба зазначити, що існуючі державні політики мають свій позитивний вплив на зниження нерівності, але це в першу чергу стосується розвинених країн. В країнах, що розвиваються, цифровізація викликає значно більшу поляризацію в суспільстві, в зоні ризику поглиблення бідності залишається більшість населення. Хоча за умови надання вільного доступу до освіти, цифрових інструментів і інформаційної інфраструктури можливо розширити можливості участі в першу чергу молоді і людей середнього віку в дистанційних видах зайнятості, що призводило б до зменшення рівня бідності за рахунок включення цих працівників в поле позитивного впливу цифрової економіки.

Гострим залишається питання робітників, чії професії знаходяться на етапі скорочення попиту і поступового зникнення. Це вкрай непроста проблема, яка для початку потребує визнання чинників, що ускладнюють ситуацію. Часто такі працівники не дуже здібні до швидкого перенавчання; не мають зовсім або мають невеликий досвід в інших галузях; констатують відсутність легкого доступу до корисної для їхнього перенавчання інформації; відчувають нерішучість і психологічні складнощі в роботі з новим; обмежені в матеріальних запасах, які б перекривали потреби цієї людини, а часто і її сім'ї, на період перенавчання; часто-густо відсутня підтримка мотивації з боку родини, яка може вважати, що хоч і малий заробіток сьогодні важливіший, ніж примарні вищі доходи потім, заради яких вони повинні терпіти нестатки... Навіть якщо у конкретної людини присутні лише деякі з цих обставин, то втрата роботи - це ризик до кінця життя мати тільки низхідну тенденцію і доходах і соціальному статусі. І намагатися просто відкрити курси перекваліфікації для тих, хто може або вже втратив роботу, ігноруючи всю складність ситуації, - це політика, заздалегідь приречена на неефективність.

Тож від держав і надалі очікується «переосмислення політики зайнятості та активного впровадження програм перекваліфікації, розвитку цифрових навичок і забезпечення рівного доступу до можливостей цифрової економіки [10]. У деяких країнах вже створені

національні агентства з цифрової безпеки, а у 2018 р. за ініціативи Всесвітнього економічного форуму відкритий Глобальний центр кібербезпеки, до функцій якого, в тому числі, входять і «вирішення питань, пов'язаних з пом'якшенням цифрової нерівності: зменшення розривів у рівнях освіти і умовах доступу до цифрових послуг між громадянами, бізнесом і окремими державами [12, с. 78]. Але для успішного

подолання нових викликів, пов'язаних з поглибленням цифрової трансформації необхідно продовжувати систематичний аналіз змін, що відбуваються в господарських процесах, і їх наслідків для соціально-економічного становища населення, а також розробка дієвих підходів до попередження бідності і нових інструментів соціального захисту.

#### Список використаних джерел:

1. Fauvel, A., & Muti, S. (2026). Activity Report 2025. World Inequality Lab. URL: <https://wid.world/document/2025-activity-report/>
2. Chancel, L., Gómez-Carrera, R., Moshrif, R., Piketty, T., & et al. World Inequality Report 2026. (2026). World Inequality Lab. URL: [https://wir2026.wid.world/www-site/uploads/2025/11/WIR26\\_Executive\\_Summary\\_English.pdf](https://wir2026.wid.world/www-site/uploads/2025/11/WIR26_Executive_Summary_English.pdf)
3. Булатова О.В., Резнікова Н.В., Іващенко О.А. (2023). Цифровий розрив чи цифрова нерівність? Нові виміри глобальних асиметрій соціально-економічного розвитку і міжнародної торгівлі в умовах техноглобалізму. Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка, № 25. С. 45-57. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57>
4. The Future of Jobs Report 2025. Insight Report. (2025). World Economic Forum. Cologny/Geneva, Switzerland. 289 p. URL: [https://reports.weforum.org/docs/WEF\\_Future\\_of\\_Jobs\\_Report\\_2025.pdf](https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf)
5. Галушка З.І. (2025). Теорія економічного розвитку Йозефа Шумпетера як концептуальна основа адаптивної економіки в умовах BANI-світу. Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Серія Економіка, № 2. С. 30-36. DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2025-2-4>
6. Wage determinants in the European Union – 2025 edition. Statistical reports Eurostat. (2025). Eurostat. DOI: <https://doi.org/10.2785/1678749> URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-statistical-reports/w/ks-01-25-044>
7. Коровіна Н.В. (2026). Розвиток нових форми зайнятості в умовах цифрової трансформації. Ефективна економіка, № 1. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.1.76>
8. Сіденко В.Р. (2021). Виклики і ризики цифрової трансформації: світовий та український контексти. Економіка України, № 5. С. 40—58. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.040>
9. Cascio, J. (2020). Facing the Age of Chaos. Medium. URL: <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d>
10. Гривко С.Д., Дубовик Д.Є. (2025). Вплив цифровізації на зайнятість та ринок праці в інформаційному суспільстві. Економічний простір, № 208. С. 203-209. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.208.203-209>
11. Соболев В.М., Мусіюк І.О. (2020). Тенденції зайнятості в умовах цифрової економіки. Бізнес Інформ, № 10. С. 143-148. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-143-148>
12. Міщенко В.І. (2022). Стратегічне управління процесами цифрової трансформації економіки. Економіка України, № 1. С. 67—81. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.067>

#### References:

1. Fauvel A., & Muti S. (2026). Activity Report 2025. World Inequality Lab. Retrieved from: <https://wid.world/document/2025-activity-report/>
2. Chancel L., Gómez-Carrera R., Moshrif R., Piketty T., & et al. (2026). World Inequality Report 2026. World Inequality Lab. Retrieved from: [https://wir2026.wid.world/www-site/uploads/2025/11/WIR26\\_Executive\\_Summary\\_English.pdf](https://wir2026.wid.world/www-site/uploads/2025/11/WIR26_Executive_Summary_English.pdf)
3. Bulatova O.V., Reznikova N.V., & Ivaschenko O.A. (2023). Tsyfrovyy rozryv chy tsyfrova nerivnist'? Novi vymiry hlobal'nykh asymetriy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku i mizhnarodnoi torhivli v umovakh tekhnoglobalizmu [Digital divide or digital inequality? New dimensions of global asymmetries of socio-economic development and international trade in the context of technoglobalism]. Bulletin of Mariupol State University, Series: Economics, No. 25. Pp. 45-57. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57> [in Ukrainian].
4. The Future of Jobs Report 2025. Insight Report. Switzerland. Cologny/Geneva. (2025). World Economic Forum. Retrieved from: [https://reports.weforum.org/docs/WEF\\_Future\\_of\\_Jobs\\_Report\\_2025.pdf](https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf)
5. Halushka, Z.I. (2025). Teoriia ekonomichnoho rozvytku Jozefa Shumpetera iak kontseptual'na osnova adaptivnoi ekonomiky v umovakh BANI-svitu [Joseph Schumpeter's theory of economic development as a conceptual basis for an adaptive economy in the BANI world]. Scientific Bulletin of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Economics Series, No. 2. Pp. 30-36. DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2025-2-4> [in Ukrainian].
6. Wage determinants in the European Union – 2025 edition. Statistical reports. (2025). Eurostat. DOI: <https://doi.org/10.2785/1678749> Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-statistical->

reports/w/ks-01-25-044

7. Korovina N.V. (2026). Rozvytok novykh formy zajniatosti v umovakh tsyfrovoy transformatsii [Development of new forms of employment in the conditions of digital transformation]. *Efficient economy*, No. 1. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.1.76> [in Ukrainian].

8. Sidenko, V.R. (2021). Vyklyky i ryzyky tsyfrovoy transformatsii: svitovyj ta ukrains'kyj konteksty [Challenges and risks of digital transformation: global and Ukrainian contexts]. *Economy of Ukraine*, No. 5. Pp. 40—58. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.040> [in Ukrainian].

9. Cascio, J. (2020). Facing the Age of Chaos. *Medium*. Retrieved from: <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d> [in English].

10. Hryvko, S.D., & Dubovyk, D.Ye. (2025). Vplyv tsyfrovizatsii na zajniatist' ta rynek pratsi v informatsijnomu suspil'stvi [The impact of digitalization on employment and the labor market in the information society]. *Economic Space*, No. 208. Pp. 203-209. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.208.203-209> [in Ukrainian].

11. Soboliev, V.M., & Musiuk I.O. (2020). Tendentsii zajniatosti v umovakh tsyfrovoy ekonomiky [Employment Trends in the Digital Economy]. *Business Inform*, No. 10. Pp. 143-148. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-143-148> [in Ukrainian].

12. Mischenko, V.I. (2022). Stratehichne upravlinnia protsesamy tsyfrovoy transformatsii ekonomiky [Strategic management of the processes of the economy digital transformation]. *Economy of Ukraine*, No. 1. Pp. 67-81. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.067> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 09.02.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 24.02.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.03.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.